

Umsögn ÖBÍ réttindasamtaka um drög að tillögu til þingsályktunar um framkvæmdaáætlun í málefnum innflytjenda fyrir árin 2026-2029. Mál nr. S-37/2026.

1. Inngangur

ÖBÍ réttindasamtök (ÖBÍ) eru heildarsamtök fatlaðs fólks á Íslandi. Hlutverk samtakanna er að koma fram fyrir hönd fatlaðs fólks í hverskyns hagsmunamálum. Samtökin gæta hagsmuna fatlaðs fólks á Íslandi óháð uppruna. ÖBÍ minnir á að samningur Sameinuðu þjóðanna um réttindi fatlaðs fólks (SRFF) var lögfestur hér á landi 12. nóvember s.l. Með SRFF er fötluðu fólki tryggð sérstök réttindi. Markmiðið með samningnum er að efla, verja og tryggja að allt fatlað fólk njóti til fulls og til jafns við aðra allra mannréttinda og grundvallarfrelsis og að efla virðingu fyrir eðlislægri reisn þess. Í p) lið formálsorða samningsins segir að aðildarríki hans hafi áhyggjur af erfiðum aðstæðum fatlaðs fólks sem sætir fjölþættri eða aukinni mismunun m.a. á grundvelli kynþáttar, litarháttar, tungumáls, trúarbragða, þjóðlegs, þjóðernis eða félagslegs uppruna. Í Grænbók í málefnum innflytjenda og flóttamanna frá 2023 kom m.a. fram að mikilvægt væri að huga vel að fötluðu fólki og gefa sértakan gaum. Sértæk staða fatlaðra innflytjenda og fjölskyldna þeirra felist oft í tungumálaáskorunum, þeir búi við veikt félagslegt bakland, séu líklegri til að vera úr hópi lágtekjufólks eða undir fátæktarmörkum og að upplýsingar um málefni er varði fötlun séu síður aðgengilegar.¹ ÖBÍ leggur áherslu á að í framkvæmdaáætlun í málefnum innflytjenda verði gætt sérstaklega að stöðu og réttindum fatlaðs fólks af erlendum uppruna.

2. Athugasemdir við einstaka kafla áætlunarinnar

Um 1. og 2. kafla: Aðgerðir um íslenskunám og notkun tungumálsins í daglegu lífi og Aðgerðir um mat á námi og þátttöku á vinnumarkaði.

Samkvæmt 9. gr. SRFF ber íslenskum stjórnvöldum að gera viðeigandi ráðstafanir til að tryggja fötluðu fólki aðgengi, til jafns við aðra. Viðeigandi ráðstafanir sem miða að því skulu samkvæmt ákvæðinu fela í sér að bera kennsl á og útrýma hindrunum og tálmunum aðgengis og skulu meðal annars ná til upplýsinga og samskipta auk annarrar þjónustu, þar á meðal rafrænnar þjónustu, sbr. b)- liður 1. mgr. Samkvæmt 2. mgr. 24. gr. samningsins skulu aðildarríkin tryggja réttinn til menntunar með því að tryggja að fatlað fólk sé ekki útilokað frá almenna menntakerfinu á grundvelli fötlunar og að viðeigandi aðlögun² sé veitt í samræmi við þarfir einstaklinga.

ÖBÍ fagnar áherslu á að unnið verði að þróun í kennslu íslensks táknmáls sem annars máls, sbr. f-liður 1.1. gr.

Tryggja verður aðgengi fatlaðs fólks að þeim kennsluaðferðum sem notaðar verða við íslenskukennslu og aðra fræðslu samkvæmt 1. og 2. kafla. Gæta verður sértaklega að því að tryggja aðgengi alls fatlaðs fólks að stafrænum lausnum sem notaðar verða í því skyni.

Við undirbúning á vitundarvakningu um mikilvægi þess að íslenska sé fyrsta val í samskiptum á Íslandi, sbr. a-liður, 1.5. gr., verður að tryggja að efni hennar sé aðgengilegt öllum.

¹ Félags- og vinnumarkaðsráðuneytið, Grænbók í málefnum innflytjenda og flóttamóls, nóvember 2023:

[https://www.stjornarradid.is/library/02-Rit--skyrslur-og-skrar/Graenbok%20-%20Copy%20\(1\).pdf?design=DesignPageItems](https://www.stjornarradid.is/library/02-Rit--skyrslur-og-skrar/Graenbok%20-%20Copy%20(1).pdf?design=DesignPageItems), bls. 32.

² Sjá 2. gr. SRFF: „viðeigandi aðlögun“ merkir nauðsynlegar og viðeigandi breytingar og lagfæringar, sem eru ekki umfram það sem eðlilegt má teljast eða of íþyngjandi, þar sem þeirra er þörf í sérstöku tilviki, til þess að tryggt sé að fatlað fólk fái notið eða geti nýtt sér, til jafns við aðra, öll mannréttindi og grundvallarfrelsi,

Þá ber að huga að því að í öllum námi sé tryggð viðeigandi aðlögun fyrir það fatlaða fólk sem tekur þátt í því.

Um 3. kafla: Aðgerðir um upplýsingaþjónustu, samfélagsfræðslu og þátttöku

Að mati ÖBÍ er upplýsingaþjónusta mjög mikilvægur þáttur í að stuðla að inngildingunni. Þörf er á að bæta verulega aðgengi fatlaðs fólks af erlendum uppruna að upplýsingum um réttindi og þjónustu fyrir fatlað fólk. Auk þess að tryggja aðgengi að slíkum upplýsingum á viðeigandi erlendu tungumáli verður að tryggja að þær séu aðgengilegar öllu fótluðu fólki, sbr. umfjöllun um ákvæði SRFF í kafla 1 og 2. Í því sambandi þarf að huga sérstaklega að stafrænu aðgengi.

Með 3.4. gr. er stefnt að því að innflytjendabörn og ungmenni njóti jafnra tækifæra á við önnur börn og ungmenni til að læra og þroskast í fjölbreyttu íþrótt- og tómstundastarfi utan hefðbundins skólustarfs. Í ljós hefur komið að hlutfall fatlaðra barna sem taka þátt í slíku starfi á Íslandi hefur verið mjög lágt. Unnið hefur verið að því að hækka hlutfallið með sérstöku átaki.³ Í ljósi fjölþættrar mismununar og hinna sérstöku áskorana fatlaðra barna af erlendum uppruna telur ÖBÍ að þeim verði að gefa sérstakan gaum í þessum áformum.

Um 4. kafla: Aðgerðir um sérstaklega viðkvæma hópa

Sem fyrr segir tryggir SRFF fótluðu fólki sérstök réttindi og hið sama á við um ýmis önnur lög sem gilda hér á landi og varða réttindi fatlaðs fólks. ÖBÍ bendir því á að réttindi fatlaðs fólks eru ekki tryggð með því flokka fatlað fólk með viðkvæmum hópum.

ÖBÍ fagnar því að lögð sé áhersla á að styðja við geðheilbrigði flóttafólks með eflingu á sálrænum stuðningi og meðferðum við áfallastreitu.

Í 4.2. gr. eru áform um kortlagningu samfélagsþátta sem vinni gegn fátækt og jaðarsetningu innflytjenda. ÖBÍ minnir á að fötlun geti verið á meðal þeirra þátta sem hér koma til skoðunar.

Í 4.6. gr. eru markmið um að verklag sem miði að því að öll börn sem komi til Íslands í leit að vernd hafi aðgang að samþættri þjónustu við hæfi án hindrana verði þróað og innleitt. Samkvæmt reynslu ÖBÍ er bráðnauðsynlegt að huga betur að þörfum fatlaðra barna á flótta og foreldra þeirra. Mikilvægt er að slík markmið eigi jafnt við um umsækjendur um alþjóðlega vernd og þá flóttamenn sem veitt hefur verið vernd hér á landi.

Um 5. kafla: Aðgerðir um tölfræði og rannsóknir

Í 5. kafla eru kynnt áform um bætt tölfræði, rannsóknir, gagnaöflun og þekkingarmiðlun um innflytjendur. ÖBÍ leggur áherslu á að við slíka vinnu verði aflað upplýsinga um fatlaða innflytjendur og flóttamenn. Það er mikilvægt til að hægt sé að leggja mat og bæta stöðu fatlaðs fólks af erlendum uppruna hér á landi. Væri það auk þess í samræmi skuldbindingar Íslands samkvæmt 31. gr. SRFF. Samkvæmt henni skuldbinda aðildarríkin sig til þess að safna viðeigandi upplýsingum, meðal annars tölfræðilegum gögnum og rannsóknargögnum, sem gera þeim kleift að móta og framfylgja stefnum samningi þessum til framkvæmdar.

Ekkert um okkur án okkar!

Alma Ýr Ingólfssdóttir
formaður ÖBÍ

Sigurður Árnason
lögfræðingur ÖBÍ

³ <https://www.visir.is/g/20262843211d/fotludum-bornum-i-i-throttum-fjolgar-en-vidhorfs-breytingu-tharf-hja-thjodinni>